

Жадан Є.В.

Університет митної справи та фінансів

СТРУКТУРА СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ГЕНЕЗА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Метою статті визначено дослідження показників ефективності впровадження ідеї сталого розвитку як базису регіональної екологічної політики з точки зору адміністративно-правового аспекту наукової розробки. Автором використано такі методи наукового пізнання, як метод синтезу, метод індукції, історико-правовий метод, структурно-логічний метод. Автором зроблено висновок, що Стратегія сталого розвитку України визначається трьома ключовими складовими: соціальною, економічною та екологічною. Соціальна складова складається із запровадження заходів із досягнення цілей: визначення стану системи охорони здоров'я та розробку заходів для його покращення; формування належного рівня освіченості населення; визначення ефективних заходів для стимулювання зайнятості та розвитку ринку праці; оцінки рівня добробуту та розробки стратегій для його підвищення; розробки механізмів для забезпечення справедливості та рівності в суспільстві. Економічна складова Стратегії Сталого розвитку вимагає: екологізації виробництва; впровадження заходів для зменшення негативного впливу виробництва на навколишнє середовище; забезпечення природоресурсного потенціалу країни шляхом раціонального використання та збереження природних ресурсів; впровадження інноваційних технологій; поширення та впровадження новаторських технологій для стимулювання економічного зростання. Екологічна складова пов'язується із: запобіганням змінам клімату; розробкою стратегій для зменшення викидів та адаптації до змін клімату; запобіганням засміченню та забрудненню; визначенням заходів для збереження чистоти навколишнього середовища та запобігання забрудненню; відновленням екосистем; розробкою програм відновлення та підтримки екосистем суші та водойм. Визначено, що ця комплексна стратегія визначає різні напрямки дій для досягнення сталого розвитку в Україні, об'єднуючи соціальні, економічні та екологічні аспекти для досягнення оптимального балансу в розвитку країни.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, ефективність, децентралізація, критерії, охорона навколишнього природного середовища, показники, регіональна екологічна політика, соціально-економічний розвиток, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Формування стратегії сталого розвитку вимагає комплексного підходу та узгодження різних аспектів суспільства, економіки та екології. Ключовими умовами для успішного формування такої стратегії є: аналіз стану розвитку суспільства та держави, що вимагає здійснення аналізу його соціальної структури; оцінку стану суспільства з точки зору освіченості, зайнятості, добробуту та інших соціальних аспектів; здійснення економічного аналізу розвитку держави, що пов'язується із ретельним вивченням економічних показників, таких як ВВП, зайнятість, інвестиції та інші; проведення екологічного аналізу через оцінку стану природних ресурсів, рівня забруднення та інших екологічних проблем; вивчення думок стейкхолдерів такої політики, зокрема, створення умов для залученості громадськості до процесів впровадження Стратегії сталого розвитку, а також громадських

організацій, бізнесу та інших зацікавлених сторін у формуванні стратегії на засадах діалогу та партнерства, сприяння відкритих форм взаємодії між урядом, бізнесом та громадянським суспільством. Впровадження Стратегії Сталого розвитку має базуватися на визначенні пріоритетів, визначенні ключових напрямків, визначенні основних сфер, на які треба зосередитися для досягнення сталого розвитку, встановленні конкретних цілей, формулюванні мети та конкретних цілей для кожного напрямку дії, що має базуватися на розробці довгострокових сценаріїв життєдіяльності держави та суспільства. Ідея Стратегії Сталого розвитку вимагає здійснення аналізу та моделювання, шляхом розробки різних сценаріїв розвитку на довгостроковий період; врахування ризиків та несприятливих факторів; інтеграція соціального, економічного та екологічного Розвитку через досягнення балансу між компонентами

довкілля; забезпечення взаємодії та балансу між соціальним, економічним та екологічним розвитком; здатність Стратегії Сталого розвитку до адаптації до надзвичайних умов функціонування суспільства; впровадження систем моніторингу та оцінки для визначення ефективності стратегії; можливість вносити корективи до стратегії на основі отриманих результатів; легітимність та підтримка урядових та політичних структур; синергія з міжнародними зусиллями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення структури та змісту політики Сталого розвитку вимагає звернення не лише до публікацій, здійснених в межах юридичної науки, але і в межах публікацій вчених-економістів, соціологів, екологів та інших комплексних наукових праць. Варто виокремити наукові публікації Є.О. Легези, Ю.О. Легези [1], Н.Ю. Задираки [2], Н.В. Мішиної [3] та ін.. Дослідження проблематики розуміння структурних елементів Стратегії Сталого розвитку при цьому в межах юридичних досліджень здійснено поверхово та фрагментарно.

Метою статті є здійснення характеристики структури стратегії Сталого розвитку з точки зору нормативно-правового дослідження.

Виклад основного матеріалу. Стратегія сталого розвитку України має три складові: соціальну, що складається із встановлення стану охорони здоров'я, рівня освіченості, рівня зайнятості, рівня суспільного добробуту, дотримання принципів справедливості, механізм забезпечення сприятливого навколишнього середовища, що забезпечує фізичне існування людини та соціальних груп; економічну, що передбачає екологізацію виробництва, забезпечення природоресурсного потенціалу, впровадження інноваційних технологій тощо; екологічну, що вимагається визначення результатів запобігання проявів зміни клімату, запобігання засмічення та забруднення довкілля, відновлення екосистем суші та ін..

Як зазначає Г.М. Буканов, побудова та впровадження Стратегії сталого розвитку України вимагає активізації із децентралізації публічної влади, і забезпечення соціально-економічного, екологічного та духовного зростання на рівні окремих адміністративно-територіальних одиниць [4, с. 120–123].

В межах даного дослідження предметом дисертаційних пошуків є саме встановлення регіонального екологічного становлення як складової Стратегії сталого розвитку. В цьому сенсі є необхідним зосередити дослідницьку увагу на встановленні змісту поняття «регіон». Доцільно акцентувати,

що дана категорія є вживаною не лише в межах правових досліджень. Застосування категорії «регіон» є характерним для економічних публікацій та наукових праць, де воно застосовується як: індикатор місцевості (дисертація Р.А. Харитоненка на тему «Оцінка впливу деградаційних процесів на продуктивність сільськогосподарських земель на регіональному рівні» (2018 р.) [5]; дисертація Т.С. Миклуша на тему «Еколого-економічні засади розвитку комплексного природокористування у Карпатському регіоні» (2020 р.) [6]; дисертація Р.Л. Навроцького на тему «економічне стимулювання запровадження екологічних інновацій у регіоні (на прикладі Рівненської області)» (2017 р.) [7] та ін.); індикатор сфери виробництва та розподілу економічних сегментів (дисертація К.С. Богача на тему «Удосконалення економічного механізму управління природокористуванням у вуглевидобувному регіоні» (2016 р.), де регіон використовується є індикатор територіального розташування підприємств вугледобувної промисловості [8], дисертація І.В. Бурича на тему «Формування портфелю інноваційних проектів для забезпечення «зеленого» зростання економіки регіону» (2016 р.) [9], де досліджено проблематика розвитку процесів екологізації виробництва залежно від територіальної приналежності підприємства та ін.).

В межах юридичних досліджень термін «регіон» розглядається як: географічно-територіальна одиниця (дисертація Х.М. Марич на тему «Правовий режим національних природних парків України (на матеріалах Карпатського регіону України)» (2013 р.) [10] та ін.); принцип встановлення змісту формування місцевої політики у сфері охорони довкілля (дисертація О.С. Заржицького на тему «Правові аспекти регіональної екологічної політики» [11], дисертація Н.В. Барабашової на тему «Регіон у правовому забезпеченні екологічної безпеки України» (2013 р.) [12]) тощо.

На нормативному рівні категорія «регіон» як правило показує зв'язок певного суб'єкта чи об'єкта з відповідним місцем, територією, що обумовлює специфіку формування відносин між елементами правовідносин. Наприклад, у Постанові КМ України від 20 січня 1997 р. № 40 визначено, що «регіон» – це суб'єкт системи адміністративно-територіального устрою: Автономна Республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь [13]. У Постанові КМ України від 19 грудня 2023 р. № 1331 регіон визначається як місце розташування об'єктів фонду захисних споруд, що має бути відображено на інформаційному порталі «Дія» [14].

Отже, в межах науково-практичних досліджень регіон переважно розглядається як адміністративно-територіальна одиниця [15, с. 32]. Регіон в межах наукових розробках характеризується такими параметрами, як: простір, розмір, функція і територія [16, с. 181].

В основу розуміння категорії «регіон» ряд вчених покладають не лише просторову характеристику, але і політико-правову, адміністративну та соціально-економічну, етнічну характеристики [17, с. 165]. Формування регіону залежить від поєднання екологічних, соціальних, економічних, політичних, етнічних, технологічних характеристик територій [18].

Таким чином, при застосуванні терміна «регіон» у встановлення змісту екологічної політики має бути відображено соціальну, економічну, природничу (природоресурсну), етнічну, виробничу складову, що має формувати структуру відповідних стратегій розвитку.

Врахування природничого (природоресурсного) чи екологічного показника здатне найбільш повно відобразити рівень забезпечення права особи на безпечне довкілля як складової системи особистих немайнових прав людини, що забезпечують її фізичне буття (ст. 293 ЦК України) [19]. Екологічна складова системи механізму Сталого розвитку визначається встановленням змісту екологічних систем, характеристикою біологічного різноманіття, забезпечення природних умов для збереження живих організмів водних та земельних ресурсів тощо.

Природоресурсна система є базисом для функціонування економічної підсистеми, забезпечення валового регіонального продукту, доходів на душу населення. На інституційному рівні цілі сталого розвитку досягаються через функціонування системи органів державної та місцевої влади [20, с. 13].

Важливою характеристикою регіону є його соціальна складова, що визначається показниками чисельності населення, рівня його освіченості, мовної приналежності, культурної спадщини тощо.

Зміст регіону передусім визначається територіальними характеристиками, де важливе значення має встановлення просторо-територіальних меж, кордонів та розмірів, в межах яких функціонують суб'єкти господарювання.

Отже, регіон як комплексна територіальна система, об'єднує різноманітні аспекти. Передусім це територіальність. Регіон визначається як частина території держави, що може бути обме-

жена адміністративними кордонами областей, районів, або ж об'єднувати кілька областей. Це вказує на різноманіття регіональних географічних областей. По-друге, спільність умов. Регіон володіє спільністю природних, соціально-економічних, національно-культурних умов. Це означає, що різні аспекти життя в регіоні можуть бути взаємопов'язані та взаємозалежні. По-третє, системний підхід. Регіон розглядається як інтегральна територіальна система, яка об'єднує різноманітні елементи, такі як екологічні, соціальні, економічні та інституційні. Це вказує на необхідність розглядати регіон як комплексну систему з взаємодіючими складовими. По-четверте, взаємодія та взаємозалежність. Елементи регіону взаємодіють та взаємозалежні. Це вказує на важливість розуміння взаємодії різних аспектів регіонального розвитку. Такий підхід до розуміння регіону допомагає врахувати його складові частини в контексті інтегрованої системи, що включає соціальні, екологічні, економічні та інші аспекти.

Принципово важливим питанням у встановленні адміністративно-правового забезпечення регіональної екологічної політики є вироблення ефективних інституційних управлінських підходів до реалізації та досягнення цілей Сталого розвитку як концепції розвитку країн ЄС.

В країнах ЄС існує декілька моделей адміністративно-правового забезпечення регіональної екологічної політики та цілей Сталого розвитку. Пріоритетною є модель, де функціонує центральний орган виконавчої влади у сфері охорони НПС та відповідні підзвітні йому територіальні одиниці. Така модель діє у більшості країн ЄС, зокрема, у Республіці Польща, Чеській Республіці, Болгарії, Хорватії, Латвії, Словаччині, Румунії [21, с. 175].

У ряді країн ЄС додатково функціонує міжвідомчий орган державної виконавчої влади, що виконує функцію системоутворюючого інституційного елементу у формуванні та здійсненні загальнонаціональної та регіональної політик [21, с. 174–175].

Ряд країн будують свою системи здійснення екологічної політики на засадах фінансової децентралізації, що визначається певним трендом розвитку країн ЄС (зокрема, такий принцип запроваджено у ФРН, Франції, Італії). Концепція фінансової децентралізації, покладена в основу формування регіональної екологічної політики в країнах ЄС є особливо важливою і має розглядатися через встановлення специфічних функцій для нижчого та вищого рівнів влади. Нижчий

рівень системи органів публічної влади відповідає за конкретні завдання, такі як збір інформації, формування проектів та їх оцінка. Вищий рівень має визначати загальні цілі, переговорювати з нижчим рівнем, розподіляти ресурси та забезпечувати інституційну підтримку. У такий спосіб відбувається розподіл завдань та адаптація до територій, що вказує на необхідність врахування унікальних характеристик і потреб різних регіонів при впровадженні децентралізаційних стратегій. Цей підхід передбачає розподіл влади та відповідальності між різними рівнями управління для досягнення збалансованого розвитку в межах певних територій.

Висновки. Стратегія сталого розвитку України визначається трьома ключовими складовими: соціальною, економічною та екологічною. Соціальна складова складається із запровадження заходів із досягнення цілей: визначення стану системи охорони здоров'я та розробку заходів для його покращення; формування належного рівня освіченості населення; визначення ефективних заходів для стимулювання зайнятості та розвитку ринку праці; оцінки рівня добробуту та розробки стратегій для його підвищення;

розробки механізмів для забезпечення справедливості та рівності в суспільстві. Економічна складова Стратегії Сталого розвитку вимагає: екологізації виробництва; впровадження заходів для зменшення негативного впливу виробництва на навколишнє середовище; забезпечення природоресурсного потенціалу країни шляхом раціонального використання та збереження природних ресурсів; впровадження інноваційних технологій; поширення та впровадження новаторських технологій для стимулювання економічного зростання. Екологічна складова пов'язується із: запобіганням змінам клімату; розробкою стратегій для зменшення викидів та адаптації до змін клімату; запобіганням засміченню та забрудненню; визначенням заходів для збереження чистоти навколишнього середовища та запобігання забрудненню; відновленням екосистем; розробкою програм відновлення та підтримки екосистем суші та водою.

Ця комплексна стратегія визначає різні напрямки дій для досягнення сталого розвитку в Україні, об'єднуючи соціальні, економічні та екологічні аспекти для досягнення оптимального балансу в розвитку країни.

Список літератури:

1. Легеца Ю.О., Легеца Є.О. Адміністративно-правові засади охорони водних ресурсів. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Випуск 2. С. 116–120. URL: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.2.19>
2. Задирака Н.Ю. Перспективи впливу особливого адміністративного права на інститут публічного майна. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2019. Випуск 68. С. 151–157
3. Mishyna N. Decentralization: European court of human rights' judgements implementation. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2023. Випуск 32. С. 94–99.
4. Буканов Г. М. Формування та реалізація державної екологічної політики на регіональному рівні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління зі спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2021. 390 с.
5. Харитоненко Р. А. Оцінка впливу деградаційних процесів на продуктивність сільськогосподарських земель на регіональному рівні: дис. ... к.е.н. за спец. 08.00.06 – Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. К.: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2018. 255 с.
6. Миклуш Т.С. Еколого-економічні засади розвитку комплексного природокористування у Карпатському регіоні: дис. ... к.е.н. спец. 08.00.06 – Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. К.: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2020. 246 с.
7. Навроцький Р.Л. Економічне стимулювання запровадження екологічних інновацій у регіоні (на прикладі Рівненської області): дис. ... к.е.н. за спец. 08.00.06 – Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. Рівне: Національний університет водного господарства та природокористування, 2017. 257 с.
8. Богач К.С. Удосконалення економічного механізму управління природокористуванням у вуглевидобувальному регіоні : к.е.н. : спец. 08.00.06 – Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. Дніпро: Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет», 2016. 192 с.
9. Бурич І.В. Формування портфелю інноваційних проектів для забезпечення «зеленого» зростання економіки регіону: дис. к.е.н. за спец. 08.00.06 – Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. Суми: Сумський державний університет, 2016. 235 с.

10. Марич Х.М. Правовий режим національних природних парків України (на матеріалах Карпатського регіону України): дис. ... к.ю.н. за спец. 12.00.06 – Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. Івано-Франківськ: Юридичний інститут Прикарпатського університету імені В.Стефаника, 2013. 220 с.

11. Заржицький О.С. Правові аспекти регіональної екологічної політики: дис. ... к.ю.н. : спец. 12.00.06 земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2002. 176 с.

12. Барбашова Н.В. Регіон у правовому забезпеченні екологічної безпеки України : д.ю.н. за спец. 12.00.06 – Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2013. 446 с.

13. Про затвердження Концепції створення Єдиної державної автоматизованої паспортної системи: Постанова КМ України від 20 січня 1997 р. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-97-п/print> (втратив чинність).

14. Деякі питання ведення обліку об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту: Постанова КМ України від 19 грудня 2023 р. № 1331. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1331-2023-п#Text>

15. Заблодська І. В., Куляк А. І., Носкова С. А. Теоретичні аспекти та нормативно-правове забезпечення збалансованого розвитку регіону. *Економіка та держава*. 2013. № 2. С. 28–30

16. Загороднюк П. О. Взаємозв'язок екологічної й економічної безпеки та її вплив на економічне зростання України. *Екологія довкілля та безпека життєдіяльності*. 2014. № 6. С. 9–14.

17. Загорський В. С. Концептуальні основи формування системи управління сталим розвитком еколого-економічних систем : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 336 с

18. Залєвська-Шишак А. Д. Основні напрями державного регулювання охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів в Україні. *Економіка*. 2014. Вип. 24. С. 46–54.

19. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

20. Білоскурський Р. Р. Механізми державного регулювання в системі еколого-економічного розвитку України. *Український журнал прикладної економіки*. 2017. Том 2. Випуск 1. С. 14–27.

21. Буканов Г. М. Інструменти екологічного менеджменту в контексті реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. *Публічне урядування*. 2020. № 5(25). С. 40–50.

Zhadan Ye.V. THE STRUCTURE OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY: THE GENESIS OF SCIENTIFIC RESEARCH AND REGULATION

The purpose of the article is to study the indicators of the effectiveness of the implementation of the idea of sustainable development as the basis of regional environmental policy from the point of view of the administrative and legal aspect of scientific development. The author used such methods of scientific knowledge as the method of synthesis, the method of induction, the historical-legal method, the structural-logical method. The author concluded that the Sustainable Development Strategy of Ukraine is determined by three key components: social, economic and environmental. The social component consists of the implementation of measures to achieve goals: determining the state of the health care system and developing measures to improve it; formation of the appropriate level of education of the population; determination of effective measures to stimulate employment and development of the labor market; assessment of the level of well-being and development of strategies for its improvement; development of mechanisms to ensure justice and equality in society. The economic component of the Sustainable Development Strategy requires: greening of production; implementation of measures to reduce the negative impact of production on the environment; ensuring the natural resource potential of the country through rational use and preservation of natural resources; introduction of innovative technologies; spread and implementation of innovative technologies to stimulate economic growth. The ecological component is associated with: prevention of climate change; development of strategies to reduce emissions and adapt to climate change; prevention of clogging and pollution; determination of measures to preserve the cleanliness of the environment and prevent pollution; restoration of ecosystems; development of programs for restoration and support of land and water ecosystems. It was determined that this comprehensive strategy defines different directions of action to achieve sustainable development in Ukraine, combining social, economic and environmental aspects to achieve an optimal balance in the country's development.

Key words: administrative and legal regulation, efficiency, decentralization, criteria, environmental protection, indicators, regional environmental policy, socio-economic development, sustainable development.